VERNEPLEIER, SOCIALPÆDAGOG, ÞROSKAJÁLFAR

12. og 13. november 2007 gikk den nordiske konferansen Det gode samspill av stabelen i Sandnes. Konferansen ble arrangert i samarbeid mellom Nordiska Samarbetsorganet för Handikappfrågor – NSH, Diakonhjemmet Høgskole Rogaland og Stiftelsen SOR.

TEKST OG FOTO: **BENTE N. OWREN**

Konferansens undertittel var *Hvordan ivaretar vi kompetansebehovet overfor personer med stort hjelpebehov?* Konferansens andre dag var viet utdanning av fagpersonene som arbeider med disse gruppene. Med bidrag fra Norge, Danmark og Island ble det satt fokus på hvordan den nødvendige kompetansen skal defineres og utvikles, og hvordan de med særlige hjelpebehov skal sikres kvalifisert hjelp.

I Norge har arbeidet med mennesker med utviklingshemning tradisjonelt vært vernepleierens kjerneområde. I dag er vernepleierutdanningen mer generell, og rettet mot alle grupper med funksjonshemming. Omlegging av studiet og økende krav til skriftlighet har ført til en frykt for økende «akademisering». – Er dagens vernepleiere mindre i stand til å ivareta denne gruppens behov enn tidligere? spurte Laila Luteberget ved Diakonhjemmet Høgskole under åpningsinnlegget sitt, første dag av konferansen. – Er det slik enkelte hevder, at de som kommer ut fra helse- og sosialhøgskolene i dag har mer vett på teori, og mindre vett på praksis? Luteberget svarte selv på spørsmålet sitt med å si at arbeid med utviklingshemmede fremdeles står sentralt i utdanningen. Kompetansen ivaretas og videreutvikles, med fokus på teoretisk innsikt, metodiske ferdigheter, etisk refleksjon og dømmekraft. Men vi ser en tendens til at nyutdanna vernepleiere i økende grad retter oppmerksomheten sin mot andre grupper enn utviklingshemmede, og særlig de med størst bistandsbehov.

Under hvilke rammer og med hvilket innhold skal vernepleierutdanning i Norge tilbys?

Tor Rynning-Torp, seniorrådgiver ved Universitets- og Høgskolerådet

I sin ungdom skrev *Tor Rynning-Torp* særoppgave om åndsvakeomsorgen. Noen år senere begynte han å ta ekstravakter ved Emma Hjorts hjem, og trivdes så godt at han bestemte seg for at dette ville han fortsette å jobbe med. Han søkte på vernepleierutdanningen, men kom ikke inn – så han ble sykepleier i stedet. Likevel har han arbeidet med og for denne målgruppen mesteparten av sitt voksne liv – blant annet som lærer ved vernepleierutdanningen i Oslo i 20 år. Deretter tok han oss med på en reise gjennom vernepleierutdanningens historie i Norge, fra den spede begynnelse ved Emma Hjorts hjem i

1952 og fram til i dag. I løpet av disse årene har det vært jevnlige diskusjoner om vernepleierens eksistens som eget fag, hvilken rolle og funksjon vernepleieren skal ha, hvilken plass helsefagene skal ha i utdanningen, og hvilke målgrupper vernepleierne skal arbeide med.

Vernepleierfagets historie

Vernepleierutdannelsen har sin opprinnelse på sentralinstitusjonene for psykisk utviklingshemmede. I begynnelsen som kortvarige, interne kurs. Ut over 50-tallet ble utdanningen ettårig, deretter toårig. Fra 1961 var det blitt en treårig utdanning. Men først i 1963 kom Sosialdepartementet med felles regler for innholdet i utdanningen. På begynnelsen av 80-tallet kom de første frittstående vernepleierskolene.

De første tjue årene var institusjonene for utviklingshemmede vernepleiernes arbeidsplass, men etter hvert ble arbeidsfeltet utvidet til å gjelde helse- og sosialtjenesten generelt. I forbindelse med HVPU-reformen, mente enkelte at det ikke lenger var bruk for vernepleiere som egen faggruppe. Når utviklingshemmede flyttet ut fra institusjonene, måtte den ordinære, kommunale helsetjenesten yte tjenester til denne gruppen på lik linje med de øvrige innbyggerne i kommunene. Vernepleierne tilhørte institusjonsomsorgen, og mange, blant annet brukerorganisasjonene, var redd for at ansattes holdninger og metoder ville følge med ut. – Det er nå gått 16 år siden ansvarsreformen, sier Rynning-Torp.
– Mange ting henger fortsatt i, både når det gjelder ideologi, metode og teoritilnærming. Et eksempel er atferdsanalysens plass i det metodiske arbeidet, og den debatten vi har hatt omkring makt og tvang. – Koplingen av atferdsanalyse og tvang og makt er farlig, legger han til, og viser til at det i forkant av reformen ble avdekket enkelte grove tilfeller av maktovergrep

Tor Rynning-Torp.

mot utviklingshemmede. De av oss som har vært med en stund, husker «Sol-saken», «Gry-saken» og andre liknende saker.

I årene som har gått etter ansvarsreformen, har vernepleiernes rolle og funksjon stadig vært oppe til diskusjon. *Hvem* skal vernepleierne arbeide med? Hvor skal de jobbe? Driver de miljøarbeid eller miljøterapi? Skal vernepleierne arbeide med saksbehandling og forvaltning? Hva med helsefagene? Det har vært foreslått å slå sammen vernepleier-, sosionom- og barnevernspedagogutdanningen til en felles miljøterapeututdanning. I arbeidet med ny rammeplan ble planene endelig stoppet. I dag er de fleste enige om at det er behov for vernepleierne som egen profesjon – ikke bare i forhold til mennesker med utviklingshemning, men i arbeid med alle grupper funksjonshemmede. Her er helsefaget et viktig element. Av de yrkesgruppene som er organisert i

FO[1], er vernepleierne den eneste helsefagutdanningen – og dermed også den eneste med autorisasjon. Autorisasjonsordningen innebærer at yrkesutøveren kan fratas retten til å praktisere. Vernepleierutdanningen er for øvrig den helsefagutdanningen som er i sterkest vekst, og det utdannes i dag vernepleiere over hele landet.

Forventninger til vernepleierens kompetanse

Rynning-Torp la fram resultatene av en valideringsstudie[2] fra 2005, om samfunnets forventninger til vernepleiernes kompetanse. I studien tar han utgangspunkt i diskusjonen som har vært rundt vernepleierens eksistens som egen yrkesgruppe, tittel, rolle og funksjon, spørsmålet om målgruppe, samt helsefagenes plass i utdanningen. Deltakerne i undersøkelsen var brukerorganisasjoner, vernepleiere, arbeidsgivere, samt ansatte og studenter ved vernepleierutdanninger. Blant spørsmålene han ønsket å belyse, var om Norge fortsatt skal utdanne vernepleiere, og i så fall; hvilken kompetanse de skal ha.

Resultatene var entydige, og langt på vei i samsvar med rammeplanen. Gruppene var forbausende enige, og variasjonene så små at det nesten ikke ga utslag. De spurte ønsket å bevare vernepleierutdanningen slik den er i dag, som en selvstendig utdanning. Begrunnelsen var at det er viktig å opprettholde vernepleierens egenart. Målgruppen for tjenesteyting skal være alle grupper funksjonshemmede, men med særskilt ansvar for utviklingshemmede. Det er også et ønske om at vernepleierutdanningen skal bestå som helsefagutdanning, og at dagens autorisasjonsordning skal beholdes. Autorisasjonen blir sett på som en *skikkethetsgaranti*.

Vernepleier, miljøterapeut eller funksjonom?

Blant spørsmålene som skiller de ulike respondentgruppene, var spørsmålet om tittel. I årenes løp har det vært mange kreative forslag; fra miljøterapeut, atferdsterapeut og funksjonom til ulike typer pedagoger. Sosialpedagog har ofte vært nevnt, men tittelen kan forveksles med den danske socialpædagog, som utelukkende er en pedagogisk utdanning uten helsefagene den norske vernepleierutdanningen inneholder. Mange brukere og pårørende mente at tittelen er gammeldags og bør skiftes ut. Tittelen *vernepleier* gjenspeiler yrkesgruppens oppgaver fra starten av; *verne* og *pleie*. Vernepleierne selv er ikke like opptatt av å endre sin yrkestittel.

Hvem målgrupper skal vernepleierne arbeide med?

Et annet spørsmål som skilte, var påstanden «*Mennesker med utviklingshemming vil fortsatt være en sentral målgruppe for vernepleiefaglig arbeid*», som fikk sterk oppslutning fra brukere, men ikke fra vernepleiere og studenter. Dette er i tråd med erfaringene høgskolene har, om at vernepleierstudentene i økende grad orienterer seg mot andre grupper. Mange studenter er negative til kravet om at en av praksisperiodene skal være rettet mot utviklingshemmede, og mange arbeidsplasser opplever at det er vanskelig å rekruttere vernepleiere til arbeid med denne målgruppen.

Rolle og funksjon

Når det gjelder hvilke *roller* som forventes, mente de spurte at vernepleierutdanningen skal utdanne brukerorienterte og reflekterte yrkesutøvere som er kvalifiserte for å utføre miljøarbeid, habiliterings- og rehabiliteringsarbeid sammen med mennesker med fysiske, psykiske og/eller sosiale vansker. Vernepleie er en profesjonell

1 FO – Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere organiserer i dag i tillegg velferdsarbeidere. Velferdsarbeiderne er enten Bachelor i Velferdsfag eller Bachelor i Arbeids- og velferdsforvaltning, eller de er studenter på disse to utdanningene.

2 Rynning – Torp ledet studien som ennå ikke har resultert i noen publikasjon, men lesere med særlig interesse kan ta kontakt på *tor.rynning.torp@uhr.no*

yrkesutøvelse basert på likhet og respekt for brukernes integritet, og med fokus på brukermedvirkning og selvbestemmelse. Vernepleieren må kunne veilede og undervise, og bruke arbeidsmetoder som kan bidra til å opprettholde eller bedre levekår og livskvalitet for utsatte grupper i samfunnet. Vernepleieren må ha ferdigheter innen alternativ kommunikasjon. Vernepleiere skal kunne organisere og gjennomføre tiltak i samarbeid med brukerne og andre tjenesteytere. Vernepleierne skal kunne dokumentere, kvalitetssikre og evaluere eget arbeid, og ha evne til å reflektere over etiske problemstillinger. Vernepleierne skal kunne utføre saksbehandling basert på prinsippene innenfor offentlig forvaltning og relevant lovverk. Når det gjelder helsefaglige emner, mener de spurte at vernepleieren skal kunne administrere medikamenter, ha kunnskaper om alminnelige somatiske sykdommer, forstå konsekvensene av funksjonshemming og psykiske lidelser, og ha kunnskaper om psykisk utviklingshemming kombinert med psykiske vansker og/eller rusproblemer. Videre må vernepleieren kunne identifisere, vurdere og møte behovet for omsorg og pleie.

Konklusjon og bekymringer

Ut fra svarene kan vi trekke følgende konklusjoner: Rammeplanen for vernepleierutdanningen harmonerer i stor grad med den oppfatning både arbeidsgiver, yrkesutøvere og brukere har av hvilke roller og funksjoner en vernepleier skal kunne fylle. Det er sammenheng mellom rammeplanens mål og politikken for funksjonshemmede, og utdanningen ønskes videreført slik den er i dag, som selvstendig profesjon. – Imidlertid er det noen bekymringer, sier Rynning-Torp.

– Vi vet ikke nok om forholdet mellom rammeplan og høgskolenes fag- og undervisningsplaner. Rammeplaner er dokumenter som ofte mangler legitimitet, samtidig som de er etterspurt. Det er viktig at rådende politikk blir inkorporert i utdanningen. Det er bekymringsfullt at samfunnsfagene får så liten plass. En kan lure på om det er et gap mellom akademisk frihet og rammeplan.

– Det er også betenkelig at forskningstemaer er så lavt prioritert, fortsetter han. – Forskning er nødvendig for utvikling av yrkesfeltet. Vernepleierne har et stort arbeidsfelt. Det er behov for en klargjøring av yrkesrolle og arbeidsmåter. Da blir det viktig å øke forskningsforståelsen. I dag er det andre faggrupper som har hånd om fagets forskning. Det blir en form for akvarieforskning; andre faggrupper sitter utenfor og kikker inn. Andre setter dagsorden for vernepleiernes fagutvikling.

Hva er erfaringene fra andre land?

Mange land har en spesialistsykepleierutdanning, for eksempel Irland, med sin *Intellectual Disability Nurse*. For en tid tilbake kom det forslag om å slå sammen alle grunnutdanningene til en felles sykepleierutdanning. Dette vakte motbør, og et forskningsprosjekt konkluderte med at man ønsker dagens organisering videreført. I England og Skottland har de en tilsvarende tittel, *Learning Disability Nurse*. Samme forslag er under utredning der. Nederland la ned utdanningsprogrammet for de som arbeidet med mennesker med psykisk utviklingshemning. I dag er det store stridigheter om hvem som skal arbeide med denne målgruppen, og hvilken kompetanse de skal ha.

I Tyskland har de valgt å opprettholde *Heilerziehungspfleger*-utdanningen, men tilpasse innholdet til ny omsorgsmodell og bredere målgrupper. I Tyskland, Østerrike og Italia, er imidlertid utdanningen på fagskolenivå. De som utdannes til å arbeide med denne målgruppen får ikke engang studiekompetanse.

Innspill fra salen:

- *Hvem andre enn vernepleierne er i stand til å ivareta disse barna? – Ikke sosionomer eller barnevernspedagoger, i alle fall!*
- *Vi opplever ofte at førskolelærere er bedre i stand til å ivareta disse barna enn sosionomer og barnevernspedagoger er.*
- *Vernepleieren ser ofte bare defekten, ikke barnet.*
- *Psykisk utviklingshemning som fenomen er sammensatt. En som er god til å jobbe med denne gruppen, kan også bli god i forhold til andre grupper.*
- *En faggruppe kan ikke ivareta alle problemer.*
- *Noen skoler har multifunksjonshemmede som fane. Vernepleierutdanningen er et speil av de som arbeider innenfor utdanningen til enhver tid.*

I hvilken retning skal uddannelsen bevæge sig?

Marie Sonne, 1. næstformand i Sosialpædagogernes Landsforbund, Danmark

– Har personer med stort hjælpebehov bruk for en særlig profession?

Marie Sonne svarer på spørsmålet med et ubetinget JA! – At finde veje til at kompensere for sit handicap kræver en guid, der har særlige kvalifikationer at dele ud af, sier hun, og fortsetter med å si at denne konferansen er spennende fordi vi erfarer at selv om vi ligner hverandre, så er det også store forskjeller. Hun viser til at mens det i Norge er tre utdannelser; barnevernspedagog, sosionom og vernepleier, i tillegg til egen førskolelærerutdanning – er det i Danmark en felles pædagogutdannelse for børnehavepædagoger, fritidspædagoger og socialpædagoger. Og mens barnevernspedagogene, sosionomene og vernepleierne er samlet i et forbund, er de danske pædagogene organisert i to ulike; Socialpædagogerne, og BUPL, som samler børne- og ungdomspædagoger, fritidspædagoger og klubbpædagoger.

I Danmark arbeider socialpædagogene både med barn og unge med spesielle behov, og med mennesker med funksjonsnedsettelser og sosiale problemer, og det har vært en del uenighet om det er behov for ulik kompetanse i barnehage og i botilbud for voksne mennesker med fysiske funksjonshemninger eller psykisk utviklingshemning.

Også i Danmark har sammenslåing av utdannelser vært diskutert. Socialpædagogerne har et organisatorisk samarbeid med socialrådgiverne, men forslaget om felles utdannelse har ikke falt i god jord. Socialpædagogerne har stått i bresjen for å samle ulike relasjonsprofesjoner under samme tak, men sykepleier-, ergo- og fysioterapeututdanningene ville ikke samlokaliseres med pedagogutdanningene, og sosialrådgiverne på sin side mente de hørte hjemme på universitetet. Så gikk pedagogutdannelsen inn i et samarbeid med lærerutdanningen. Socialpædagogerne fryktet det skulle føre til at barnehagepedagogikken ble til *førskolepedagogikk*, og dermed støtte for den fløyen i BUPL som ønsker en sammenslåing med folkeskolelærerne. Imidlertid er det i dag en økende forståelse i Danmark for at en generalistutdanning ikke kan dekke hele det pedagogiske feltet.

Utdannelse – et universelt svar på en rekke samfunnsproblemer

Utdannelse er blitt et felt der mange andre aktører prøver å gjøre seg gjeldende. Ikke minst fra politisk side får feltet mye oppmerksomhet. Utdanningsnivå og samfunnsøkonomi blir satt i sammenheng. Det har for eksempel vært en eksplosjon av problemer blant andre generasjon innvandrere, og utdanning har blitt sett på som

et godt element i løsning av disse. De siste 25 årene har utviklingen innen utdanningsfeltet vært begrunnet i å skape større likhet i samfunnet, men forskning viser at utdannelse i seg selv ikke fører til større likhet. Sonne peker på undersøkelser av Erik Jørgen Hansen, som viser en ubetydelig endring, selv om det er satset på utdannelse. Det betyr ikke at utdannelse er likegyldig. Det kan dokumenteres at det er sammenheng mellom et lands utdanningsnivå og de investeringer som gjøres i forhold til utdanning, og landets økonomi. – Vi skal bare gøre os mere klart, hva det er uddannelse kan gøre – og hva det *ikke* kan gøre, sier Sonne og fortsetter med å si at ulikhet i samfunnet i langt større grad er et politisk problem, og at løsningen derfor i bunn og grunn også må være politisk. Så kan utdanning være et element til hjelp for en løsning.

– En ting er, hvilken vej en faglig organisation ønsker uddannelsen skal bevæge sig i rætning af, sier Sonne. – Men hva tenker de som arbeider som pædagoger? De som utdanner pædagogene? Og brukerne? Det er mange interesser på spill. I tillegg kommer de politiske interessene, som også vil sette preg på utdanningene.

Hva har revisjonen av pædagoguddannelsen ført til?

Den danske pedagogutdannelsen har nylig vært gjennom en revisjon som har ført til 3 spesialiseringer; nemlig i forhold til barn og unge, mennesker med funksjonsnedsettelser, eller mennesker med sosiale problemer. Det er en klar forbedring, ifølge Sonne. Pedagogutdannelsen slik den har vært, er en ren generalistutdanning, som skulle dekke flere felt. – Men en ting er at lage en ny lov, fortsetter hun. – En helt annen ting er om det har gått opp for *utdannelsesstedene* at utdannelsen er blitt reformert. Eller kjører de bare videre, som de alltid har gjort?

Marie Sonne.

For å finne ut mer om dette, har Forbundet kikket nærmere på utkastene til nye studieplaner. Foreløpig ser det ikke så bra ut. Utdanningsinstitusjonene har ikke forholdt seg til hvordan man skal tenke utdanning og veiledning i forhold til de ulike spesialiseringene, og generelt har man ikke tenkt hvordan spesialiseringen skal forstås. Det er bevilget betydelige midler til etterutdanning av de som skal undervise innenfor den nye utdanningen, men denne etterutdanningen ser ikke ut til å være kommet i gang. Socialpædagogerne har tidligere krevd at de som underviser på profesjonsutdanningene skal ha minimum 3 år arbeidserfaring. Det har de ikke fått gjennomslag for. En nyutdannet kan komme til å undervise pedagogstudenter i mange år, uten å selv ha kjennskap til praksisfeltet.

En socialpædagogisk forsøksutdanning

Socialpædagogerne frykter at den reformerte danske pædagoguddannelse fremdeles ikke er god nok til å kvalifisere til det socialpædagogiske

arbeidsfeltet, og vil derfor fortsette å overvåke hva som skjer videre. Det er en pågående diskusjon om forbundet skal være mer offensive i forhold til etablering av en selvstendig utdanning. Så langt er det enighet om å planlegge en socialpædagogisk forsøksutdanning.

I arbeidet med en ny, framtidsrettet socialpædagogisk utdanning har de latt seg inspirere av personer som ikke tilhører vårt arbeidsområde; en rekke forskere, ressurspersoner fra interesseorganisasjoner og så videre. Utviklingsarbeidet er nettopp kommet i gang. Foreløpig konsentrerer vi oss om tema som utdanningens profil, lengde, innhold, oppbygning, forholdet mellom det generelle og det spesielle, forholdet mellom teori og praksis, formelle rammer.

En utdannelse skal ha en egen faglig profil, eller *identitet*. Dessverre er det ingen allmenn oppfatning av hva sosialpedagogikk er, verken nasjonalt eller internasjonalt. Sonne sier at de er blitt hjulpet godt på vei av «Common platform for social educators in Europe», som er utarbeidet i regi av AIEJI Europa. Dette dokumentet er skrevet i henhold til EUs direktiv om «anerkjennelse av profesjonelle kvalifikasjoner», og innfører begrepet «en felles plattform» som middel til å lette arbeidskraftens frie bevegelse i Europa. Dokumentet er skrevet i generelle og overordnede termer, og kan ikke uten videre overføres, men er bygd opp som en kompetanseprofil som kan tjene som referanseramme.

Hvor *ferdige* de nyutdannede er, er også et tema. I kravene til profesjonsutdanningene ligger det at en skal være klar til å arbeide fra dag 1. Men tilbakemeldinger fra arbeidsgiverne er at nyutdannede ikke er i stand til å ivareta de oppgavene som venter på dem – det er et gap mellom den kunnskapen og de ferdighetene som oppnås gjennom utdanningen, og det arbeidslivet har bruk for. Imidlertid er socialpædagogenes arbeidsfelt så bredt, og samtidig så spesialisert enkelte steder, at det er urealistisk å forestille seg at en og samme utdannelse skal romme det hele. Det viktigste er at studentene er rustet til å tre inn på ulike arenaer. Det vil naturligvis være behov for intern opplæring, men det kan ikke være sånn at nyutdannete trenger opplæring i basisferdigheter og tema de skal ha vært gjennom i grunnutdanningen. Noen arbeidsgivere lager egne kurs, men mange lar være å ansette nyutdannede socialpædagoger.

Det er grunn til å tro at studentenes *alder* har noe å si; at livserfaring er av betydning i relasjonsarbeid. I 1982 var gjennomsnittsalderen til studentene 28 år da de begynte på utdanningen, mens den i dag er 22. Yngre mennesker har generelt liten praksiserfaring, og dermed manglende praktiske og tekniske ferdigheter, i tillegg til manglende kunnskap og ferdigheter på andre viktige områder som kommunikasjon, teori og metode, politikk, kultur og samfunnsspørsmål, manglende systemkompetanse og manglende evne til refleksjon. Dette kan få alvorlige konsekvenser for yrkesutøvelsen.

Nye socialpædagoger er heller ikke utdannet til å ivareta det spesielle. – Kanskje løsningen er en generell utdanning over 3 år, med ytterligere spesialisering over minst et halvt år? spør Marie Sonne, og viser til Kryssildprosjektet[3], der Pär Nygren var prosjektleder. Her foreslår forskerne en felles 3 årig basisutdannelse for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere, deretter 2 års spesialisering innenfor hvert av arbeidsområdene.

Men faglige argumenter er ikke nok. Utdannelsens *lengde* er snarere et resultat av forhandlinger, økonomi, makt og tilfeldigheter enn en overveielse av hvor lang *tid* det tar å bringe til

3 Forskningsprosjekt i regi av Høgskolen på Lillehammer, finansiert av Norsk Forskningsråd

veie de kvalifikasjoner utdannelsen skal sikre. Mange ser ut til å ha en oppfatning av at jo lengre utdanninger er, jo mer «akademisk» blir de. – Det skjønner jeg ikke, sier Sonne. – Å trene opp praktiske ferdigheter tar tid! Her trekker hun fram jagerpilotene som eksempel: Jagerpilotene har 6 årig utdannelse, men ingen ville vel finne på å si at jagerpilot er en spesielt akademisk utdannelse?

Jagerpilotutdanningen har forøvrig en utdannelsestenkning Sonne mener de bør la seg inspirere av i arbeidet med å planlegge en forsøksutdanning; med kombinasjon av teori og praksis gjennom hele utdanningsforløpet. For på samme måte som jagerpilotutdanningen er det, er socialpædagogutdannelsen ment å være en vekselutdanning. Utdannelsen skal sikre både teoretisk kunnskap og praktiske ferdigheter. Socialpædagoger skal ikke bare *vite* noe, de skal også *kunne* noe – og studentene veksler mellom perioder på skolen og perioder ute i praksisfeltet. Spørsmålet er hvordan teori og praksis best kan knyttes sammen. Her kommer praksisveiledningen inn; med dyktige praksisveiledere som kan hjelpe studentene til å reflektere over det de gjør og det de ser. Refleksjon krever teoretiske begreper for å vurdere og beskrive praksis, på samme måte som praktiske erfaringer er en forutsetning for å forstå og vurdere teori. Det er to forskjellige verdener, men vi kan ikke unnvære noen av dem.

– Vi kan føre lange diskusjoner om vi er et fag eller en profesjon, sier Sonne. Vanligvis defineres en profesjon blant annet ved at den har sin egen utdannelse. Ut fra dette, er sosialpedagogikk ikke en profesjon. Men vi kan ikke selv bestemme at vi skal være en egen profesjon. Det avhenger av om vi blir anerkjent som det, eller ikke. Sonne forteller at det har vært en større kommunalreform i Danmark, og at 80 % av socialpædagogernes arbeidsplasser er flyttet fra tidligere amter til storkommuner. Kommunene organiserer seg på den måten de har vært vant til, uten å innlemme det socialpædagogiske feltet. Barn med funksjonshemning er «glemt». De er ikke tatt med i barne- og kulturforvaltningen, og er heller ikke med i sosialforvaltningen. Derfor har Socialpædagogene nå en oppgave med å synliggjøre sitt arbeid, demonstrere sin faglige kunnskap og sine erfaringer. – Og, ikke mindst, sier Sonne. – Bidrage til en samfundsmæssig holdningsændring, der fokus går fra, at mennesker der har brug for socialpædagogisk støtte, er et problem, til at det er mennesker der har en livssituation de gerne vil ha hjælp til å tackle.

Becoming a social educator in Iceland

– research-based revision of the undergraduate and graduate education of social educators

Vilborg Jóhannsdóttir, Assistant professor, Island University of Education

Også på Island har utdanningen av personer som arbeider med mennesker med psykisk utviklingshemning sin opprinnelse på en av de store institusjonene. Dette var i 1958, noen år seinere enn oppstarten ved Emma Hjorts Hjem i Norge. Til gjengjeld har Island i dag, som det eneste av de nordiske landene, utdanning på universitetsnivå.

B.A. in Social Education

Ved Iceland University of Education (IUE) har det siden 1988 vært mulig å ta Bachelor in social education. Social educator, eller *þroskajálfar* som yrkesgruppen heter på islandsk, kan sammenlik-

nes med den norske vernepleieren eller den danske socialpædagogen. Mens vi i Norge har en generell utdanning, kan de islandske studentene på samme måte som de danske socialpædagogstudentene, velge å spesialisere seg mot å arbeide med barn, voksne eller eldre. Som i Norge og Danmark, veksler studentene mellom undervisningsperioder og perioder ute i praksisfeltet. – Vi forventer mye av studentene når de er ute i praksis, sier Vilborg Jóhannsdóttir, og fortsetter med å si at det forventes at studentene på dette nivået i stor grad tar ansvar for egen læring. Møtet med praksisfeltet er viktig i prosessen med å knytte sammen teori og praksis. Å prøve ut teoretiske kunnskaper i praksis, komme tilbake til studiestedet og reflektere over sine erfaringer sammen med andre, og deretter vende tilbake til praksisfeltet igjen, er en viktig del av læringen, av det å la kunnskapen bli en integrert del av dem selv.

Utdanningen skal kvalifisere til lederroller så vel som andre selvstendige stillinger rundt mennesker med utviklingshemning i alle aldre. Sosialpedagoger arbeider med barn og ungdom i førskole, barne og ungdomsskole, skolefritidsordninger, ulike familiestøtte eller rådgivningsfunksjoner, og i sentre for diagnostisering. I forhold til voksne og eldre, arbeider sosialpedagoger på mange ulike samfunnsarenaer som arbeidsplasser og dagsentra, voksenopplæring eller i videregående skole, knyttet opp til bolig eller hjemmetjenester, eller som støtte i forhold til fritidsaktiviteter. Sosialpedagoger kan også ha en rådgivnings eller talsmannfunksjon i ulike settinger.

– 10 år med universitetsgrad har løftet denne profesjonen, sier Vilborg Jóhannsdóttir. Det største skillet i forhold til tilsvarende utdanning i Danmark og Norge, er likevel muligheten til å ta Mastergrad innenfor faget. IUE tilbyr bachleor og mastergrad innenfor alle sine studieretninger; lærerutdanning (B.Ed og M.Ed), sosial- og fritidspedagogutdanning (B.A. og M.Ed.), sport og helsefag (B.S, B.Ed og M.Ed), samt forskningsfag (M.A., M.S. og Ph.D). Samtlige studier er linket opp mot studentenes arbeidsfelt. Noen av kursene foregår hovedsaklig ute i praksisfeltet, hvor studentene får mulighet til å prøve ut det de har lært under «real circumstances». Som nyutdannet pedagog kan studentene velge om de vil gå ut i arbeidslivet, eller fortsette direkte over på masterprogram.

Ny lov om høyere utdanning nr. 63/2006 medførte behov for restrukturering av pedagogutdanningene. Med utgangspunkt i resultatene fra et 5 årig forskningsprogram, og med Bologna-avtalen[4] i ryggen, har IUE hatt gjennomgang av hele utdanningsprogrammet. Som et resultat av dette, blir IUE, etter et århundre som selvstendig undervisnings og forskningsinstitusjon, fra 1. juli 2008 slått sammen med University of Iceland. Hensikten er å sikre kvaliteten på utdannelsen i undervisnings- og omsorgsprofesjonene, og møte standarden på høyere utdanning i resten av Europa. Med fokus på nye samfunnsutfordringer og hvilken kompetanse det er bruk for i framtiden, er det utarbeidet nye mål og retningslinjer for utdanningen. I dette arbeidet har samarbeidet med fagfeltet, foreldreaktivistgrupper og andre aktører spilt en vesentlig rolle.

– Det er et gap mellom kunnskapene på bachleor og masternivå, sier Vilborg Jóhannsdóttir. Revisjonen tar sikte på å også tette dette gapet, og det etableres et eget studieprogram for å gi eldre sosialpedagoger mulighet til å delta i masterprogrammet. Bachleorprogrammet er bygd opp rundt hovedteoriene kunnskapsfeltet er fundert på. I løpet av studiet skal studentene

4 The Bologna Declaration of the European Ministers of Education of 19 June 1999.

både erverve og utvikle kunnskap. Forbindelsen mellom forskning, teori og praksis er tillagt stor vekt. Det forventes at studentene skal ha kunnskap om forskningsteorier og metoder, og hvordan den etablerte kunnskapen i praksisfeltet er skapt gjennom forskning. Som et ledd i studiene skal studentene undersøke problemstillinger innenfor valgt praksisfelt ved hjelp av valgte forskningsmetoder, evaluere de data som framkommer, relatere funnene til nasjonal og internasjonal forskning, og trekke sine konklusjoner på en systematisk og kritisk måte, før de prøver ut sine resultater. Det legges stor vekt på akademiske ferdigheter som evnen til å skrive og kommunisere egen kunnskap. Helsefagene har også en plass, men utgjør en liten del sammenliknet med tidligere. I dag er studiet mer preget av verdier. Kunnskap om ulike funksjonshemninger og konsekvensen av disse er fremdeles en hjørnestein, sammen med sosialpedagogiske metoder. Hvert av kursene er på 10 stp. Andre fag er sosiologi, psykologi, politikk og samfunnsspørsmål, fagmiljø og profesjonell rolle, organisasjon og ledelse, familiearbeid, intervensjonsteknikker og strategier for å skape inkluderende omgivelser. Siste studieåret velger studentene hvilket område de ønsker å spesialisere seg innenfor. Bachleoravhandlingen presenteres og forsvares på en offentlig konferanse.

M.Ed. in Social Education

M.Ed. in Social Education er et toårig teoretisk og praktisk studium (120 stp) som munner ut i en akademisk grad. Alle studentene må ta 3 obligatoriske basiskurs (30 stp), og minst 60 stp sosialpedagogikk. Ulike fagkombinasjoner gir muligheter til individualiserte studieforløp tilpasset egne ønsker og valg. Siste halvår er satt av til avsluttende prosjekt (30 stp). Studentene kan velge om de ønsker å spesialisere seg i offentlig

Vilborg Jóhannsdóttir.

administrasjon og ledelse, eller innenfor det sosialpedagogiske feltet. Mange kombinerer jobb og studier, dette påvirker både studiene og valg av spesialisering.

Rolle og fremtidsvisjoner

Hvilken kunnskap trenger den islandske *þroskaþjálfar* i framtiden? Det er veldig lite igjen av helsefagene i det nye utdanningsprogrammet. Omsorg og ivaretakelse er fremdeles en del av sosialpedagogenes oppgaver, men i dag er bistandstjenester en viktigere del av arbeidet. Sosialpedagogene trenger blant annet å lære hvordan de skal informere andre mennesker om deres rettigheter. Arbeidet er i mindre grad basert på resultater, men mer etter individuelle servicemodeller, ut fra folks egne ønsker og behov.

Det nye studieprogrammet er hovedsaklig forskningsbasert. Studentene må lære å studere og reflektere over sitt arbeid og seg selv med

øynene til en forsker. Hjørnesteinen er et helhetssyn, med vekt på profesjonell kompetanse. Det legges spesielt vekt på integrering av teori og etiske standarder i praksis, og på studentens egen spesialisering og forskning – med fokus på aktiv og livslang læring, personlig vekst og ansvar, og profesjonell utvikling.

Tett samarbeid med hovedaktørene er en vesentlig del i planlegging, implementering og evaluering av programmet. Målet er at studentene skal erverve seg spesialisert kunnskap og ferdigheter for å kunne tilby mennesker med psykisk utviklingshemning et utvalg av tjenester og veiledning, som bidrar til at de kan delta i samfunnet på lik linje med alle andre, og på den måten oppnå en opplevelse av likeverd og livskvalitet.

Visjonen er et inkluderende samfunn, der mennesker med psykisk utviklingshemning deltar som aktive samfunnsmedlemmer med alle rettigheter og det ansvar det medfører. Målet er å sikre en praksis der mennesker med psykisk utviklingshemning får den støtten de trenger for å oppnå full deltakelse i samfunnet, og at effektiviteten i tjenestene måles opp mot den enkeltes mulighet til likeverdig samfunnsdeltakelse og egen opplevelse av livskvalitet.

Diploma program for people with intellectual disabilities

Iceland University of Education gir også mennesker med utviklingshemning en studiemulighet. De første studentene startet opp 1. oktober 2007. *Diploma program for people with disabilities* er et halvprofesjonellt studieprogram, organisert som et toårig deltidsstudium med 30 stp pr år. Studiet er et forskningsbasert utviklingsprosjekt som følger den samme visjon, struktur og føringer som de andre studieprogrammene innenfor divisjon for sosial og fritidspedagogikk.

Utgangspunktet var behovet for et helhetlig studieprogram for mennesker med utviklingshemning. Etter 4 år på videregående skole var enkeltkurs innenfor voksenopplæring den eneste muligheten utviklingshemmede hadde, og det hadde vært mye diskusjon blant aktivister, akademikere og profesjonelle i fagfeltet omkring behovet for et nytt utdanningsnivå innenfor systemet. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å komme med forslag til studieretning, deretter ble det utarbeidet et detaljert forslag til innhold og struktur.

Proposed study outline

1. semester (fall 2007)

Effective communication / academic sources (10 ect)
Field practise I (5 ect)

2. semester (spring 2008)

Disability studies (10 ect)
Field practise II (5 ect)

3. semester (fall 2008)

Electives (10 ect)
Field practise I (5 ect)

4. semester (spring 2009)

Electives (10 ect)
Field practise II (5 ect)

One must understand how values are defined and then set goals and implement procedures to realize those values.

David P. Norton